

„LA IZVOARELE IMAGINAȚIEI CREATOARE”

**Studii și evocări în onoarea
profesorului Mircea Borcilă**

BCU Cluj / Central University Library Cluj

**Editori:
Elena Faur, Diana Feurdean, Iulia Pop**

Argonaut & Eikon

Seria: PHILOGIA

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

LA izvoarele imaginației creatoare : studii și evocări în onoarea profesorului Mircea Borcilă / editori: Elena Faur, Diana Feurdean, Iulia Pop. – Cluj-Napoca : Argonaut, – București : Eikon , 2022. –

Bibliogr.

ISBN 978-606-085-113-4

ISBN 978-606-49-0753-0

I. Faur, Elena

II. Feurdean, Diana

III. Pop, Iulia

IV. Borcilă, Mircea (despre)

082.2(Borcilă,M.)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

DOI: 10.26424/978-606-085-113-4

© Autorii își asumă răspunderea pentru ideile exprimate în materialele publicate./ The authors assume all the responsibility for the ideas expressed in the published materials.

Editori: Elena Faur, Diana Feurdean, Iulia Pop

Tehnoredactare și copertă: Ioachim Gherman

CUPRINS

CUVÂNT-ÎNAINTE	17
Mircea Borcilă – Un promotor ilustru al științelor culturii.....	21
Mircea Borcilă – Activitate științifică și editorială	41
REVERBERAȚII	63
Iulian Boldea Sub zodia integralismului.....	65
Sanda Cordoș Schiță de portret în mișcare	72
Alin-Mihai Gherman Trei cuvinte rare	75
Ion Istrate Cum l-am cunoscut pe Mircea Borcilă	78
Johannes Kabatek, Cristina Bleorțu Correspondența dintre Mircea Borcilă și Eugeniu Coșeriu	83
TEORIA ȘI FILOSOFIA LIMBAJULUI.....	121
Mircea Flonta Abordarea naturalistă și abordarea istoric-culturală a cercetării limbajului în viziunea lui Eugeniu Coșeriu	123
Jesús Martínez del Castillo La filosofía hecha lingüística	145

CUPRINS

Dumitru-Cornel Vîlcu Sensul celor patru – o conversație imaginară despre poezie (și înțelegerea omului in-actual)	169
Floarea Vîrban Lingvistica [integrală] – știință eidetică?	206
HERMENEUTICĂ ȘI SEMIOTICĂ	227
Lucia Cifor Statutul și identitatea hermeneuticii literare	229
Aurel Codoban Trei întâlniri teoretice cu poeticianul Mircea Borcilă	239
Göran Sonesson On the Borders of Metaphorology: Creativity Beyond and Ahead of Metaphors	247
Jordan Zlatev, Tapani Möttönen Semiotica cognitivă și lingvistica cognitivă	277
LINGVISTICĂ, PRAGMATICĂ ȘI POETICĂ	315
Maria Aldea Termeni de gramatică. O abordare lexicografică	317
Iulia Bobăilă La metáfora científica y la anulación de la incongruencia. Implicaciones traductológicas	333
Oana Boc Poezia lui Gherasim Luca – armonia unei lumi dizarmonice. O abordare funcțional-tipologică	344
Eugenia Bojoga Dezbaterea limbă română sau „moldovenească” în spațiul online rusesc	364

CUPRINS

Pompiliu Crăciunescu O tainică relianță: poetician – poet	396
Daniela Filip La nature sémantique de l'ironie textuelle. Une approche de la perspective de l'intégralisme linguistique	407
Rodica Frențiu Tipologia textuală și discursul hagiografic	423
George Dan Istrate Metafora în terminologia artelor vizuale în română și italiană.....	441
Mariana Istrate Substitute stereotipice ale coronimelor în limbajul publicitar al turismului	454
Victoria Jumbei Configurații semantice cognitive în <i>Povestea lui Harap-Alb</i> de Ion Creangă	469
Mihai Lisei Cuvântul scris și fotografia în reportajul de ziar. Modalități de analiză	480
Rodica Marian Subiectul absolut al artei și alteritatea creatoare	498
Ion Mării Note lexicografice	513
Nicoleta Neșu Câteva observații legate de rolul profesorului-vorbitor de limbă maternă în traducerea pedagogică utilizată în predarea limbilor străine.....	533
Cristian Pașcalău Modul orfic în poezia lui Teofil Răchițeanu. O abordare în lumina poeziei antropologice.....	543

CUPRINS

Iulia Pop Prolog de Nichifor Crainic. O lectură în cheie „semantic-logică” (Revelații la cursul de poetică)	569
Liana Pop Parcours métaphoriques: de l’écrit à l’oral	574
Maria Ștefănescu, Mircea Minică O privire, din perspectiva lingvisticii coșeriene, asupra vocabularului religios reflectat în dicționarele generale de limbă	580
Emma Tămâianu-Morita Beyond the Poetic: Exploring the General Mechanisms of Textual Sense Construction	592
Flavia Teoc The Theory of Discourse Poiesis in <i>Perpetua’s Passion</i>	619
Maria-Alexandrina Tomoiagă Desemnarea metaforică a <i>vieții</i> în limba română	641
Cristina Varga Metaforele conceptuale ale socializării online în limba română	669
Dina Vîlcu The Religious Element and the Language of the 1989 Revolution in Romania. An Integralist Approach	689
INTERFERENȚE CULTURALE	709
Doru Radosav Cărțile sfinte și retorica sentimentului religios	711
Ion Taloș Despre întâlnirile dintre culturi și efectele lor	720

CUPRINS

Rudolf Windisch Mircea Borcilă macht Eugenio Coseriu in Cluj-Napoca bekannt	725
FOTOGRAFII.....	745
LISTA CONTRIBUTORILOR	759
TABULA GRATULATORIA.....	787

BCU Cluj / Central University Library Cluj

TABLE OF CONTENTS

FOREWORD	17
Mircea Borcilă – An Illustrious Promoter of Cultural Sciences	21
Mircea Borcilă – Scientific and Editorial Activity	41
REVERBERATIONS	63
Iulian Boldea Under the Sign of Integralism	65
Sanda Cordoș A Portrait Sketch in Motion	72
Alin-Mihai Gherman Three Rare Words	75
Ion Istrate How I Met Mircea Borcilă	78
Johannes Kabatek, Cristina Bleorțu Correspondence Between Mircea Borcilă and Eugenio Coseriu	83
THEORY AND PHILOSOPHY OF LANGUAGE	121
Mircea Flonta The Naturalistic Approach and the Historical-Cultural Approach to Language Research According to Eugenio Coseriu	123
Jesús Martínez del Castillo Philosophy Made Linguistics	145

TABLE OF CONTENTS

Dumitru-Cornel Vâlcu <i>The Sense of Four – An Imaginary Conversation on Poetry (and the Understanding of the In-actual Man)</i>	169
Floarea Vîrban [Integral] Linguistics – an Eidetic Science?	206
HERMENEUTICS AND SEMIOTICS	227
Lucia Cifor The Status and Identity of Literary Hermeneutics	229
Aurel Codoban Three Theoretical Encounters With the Poetician Mircea Borcilă	239
Göran Sonesson On the Borders of Metaphorology: Creativity Beyond and Ahead of Metaphors	247
Jordan Zlatev, Tapani Möttönen Cognitive Linguistics and Cognitive Semiotics	277
LINGUISTICS, PRAGMATICS, AND POETICS	315
Maria Aldea Grammar Terms. A Lexicographical Approach	317
Iulia Bobăilă The Scientific Metaphor and the Cancellation of Incongruency. Translation Implications	333
Oana Boc The Poetry of Gherasim Luca – The Harmony of a Disharmonious World. A Functional-Typological Approach	344

TABLE OF CONTENTS

Eugenia Bojoga The Romanian vs. "Moldovan" Language Debate in the Russian Online Space	364
Pompiliu Crăciunescu A Mysterious Reliance: Poetician–Poet	396
Daniela Filip On the Semantic Nature of Textual Irony. An Approach in the Light of Linguistic Integralism	407
Rodica Frentiu Textual Typology and the Hagiographic Discourse	423
George Dan Istrate Metaphor in the Terminology of the Visual Arts in Romanian and Italian	441
Mariana Istrate Stereotyped Substitutes of Coronyms in the Language of Tourist Advertising	454
Victoria Jumbei Semantic-Cognitive Configurations in <i>Povestea lui Harap-Alb</i> by Ion Creangă	469
Mihai Lisei The Written Word and the Photo in the Newspaper Report. Possibilities of Analysis	480
Rodica Marian The Absolute Subject of Art and the Creative Alterity	498
Ion Mării Lexicographical Notes	513
Nicoleta Neșu Some Observations Regarding the Role of the Native Speaker Teacher in Pedagogical Translation Used in Foreign Language Teaching	533

TABLE OF CONTENTS

Cristian Pașcalău The Orfic Mode in the Poetry of Teofil Răchiteanu. An Approach in the Light of Anthropological Poetics	543
Iulia Pop “Prolog” by Nichifor Crainic. A Key Reading in Logical Semantics (Revelations in the Poetics Course)	569
Liana Pop Metaphorical Pathways: From Writing to Oral	574
Maria Ștefănescu, Mircea Minică Some Remarks on E. Coseriu's Structural Semantics and its Relevance for Lexicographic Definitions	580
Emma Tămâianu-Morita Beyond the Poetic: Exploring the General Mechanisms of Textual Sense Construction	592
Flavia Teoc <small>BCU Cluj / Central University Library Cluj</small> The Theory of Discourse Poiesis in <i>Perpetua's Passion</i>	619
Maria-Alexandrina Tomoiagă The Metaphorical Designation of <i>Life</i> in the Romanian Language	641
Cristina Varga Conceptual Metaphors of Online Socialization in Romanian	669
Dina Vilcu The Religious Element and the Language of the 1989 Revolution in Romania. An Integralist Approach	689

TABLE OF CONTENTS

CULTURAL INTERFERENCES	709
Doru Radosav	
The Holy Books and the Rhetoric of Religious Feeling	711
Ion Talos	
On the Encounters Between Cultures and Their Effects	720
Rudolf Windisch	
Mircea Borcilă Makes Known	
Eugenio Coseriu in Cluj-Napoca	725
PHOTOS	745
THE LIST OF CONTRIBUTORS	759
TABULA GRATULATORIA	787

BCU Cluj / Central University Library Cluj

NICOLETA NEȘU¹

CÂTEVA OBSERVAȚII LEGATE DE ROLUL PROFESORULUI-VORBITOR DE LIMBĂ MATERNĂ ÎN TRADUCEREA PEDAGOGICĂ UTILIZATĂ ÎN PREDAREA LIMBILOR STRĂINE²

La cel de-al XXVIII-lea Congres Internațional de Filologie și Lingvistică Romanică, desfășurat la Roma în 2016, am prezentat, alături de prof. Angela Tarantino, la secțiunea „Acquisizione e apprendimento delle lingue”, câteva reflecții și rezultatele unui experiment didactic, încă nou, la acea vreme, experiment ce avea în centru o serie de laboratoare de traducere, gândite și organizate ca un moment de predare/ învățare la „plural”, desfășurate într-o atmosferă de confruntare culturală și lingvistică, deopotrivă. Nu voi relua aici, din rațiuni evidente, întreaga discuție legată de aspectele prezentate în intervenția mai sus citată; mă voi opri doar pentru a face câteva precizări importante pentru prezentul demers prin care încerc să subliniez momentele în care prezența profesorului vorbitor nativ al limbii străine pe care o predă se dovedește a fi necesară în actul traducerii pedagogice³: plec de la precizarea că limba română la Universitatea Sapienza din Roma este predată în cadrul specializărilor *Corso triennale in Lingue, Letterature, Culture e Traduzione (L11)* și *Mediazione Linguistica e Interculturale (L12)*, precum și *Corso di Laurea Magistrale in Scienze Linguistiche, letterarie e della traduzione*;

---

¹ Sapienza Università di Roma; Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca; Institutul Limbii Române, București; nicoleta.nesu@uniroma1.it.

² O variantă a acestei lucrări a fost susținută în cadrul celui de-al doilea Congres național al profesorilor de limbi străine IULS, Universitatea Sapienza, Roma, septembrie 2018 și, apoi, publicată, în limba italiană, în volumul cu actele colocviului: Nicoleta Neșu 2021a: 271–281.

³ Prin această sintagmă, în literatura de specialitate, se înțelege traducerea și practica traductivă ca instrument de predare/învățare a unei limbi străine și se face diferența, astfel, în raport cu predarea tehnicilor de traducere propriu-zisă în activitatea de formare a traducătorilor profesioniști.

didactica ei ca ca limbă străină prevede, conform organizării interne a Universității/ Facultății și la nivelul Departamentului, (a.) cursuri teoretice de limbă română, (b.) cursuri de lectorat – organizate pe canale separate stabilite în baza limbii materne, respectiv canal pentru studenții străini și canal pentru studenții de limbă maternă română și (c.) laboratoare de traducere, gândite, așa cum anticipam mai sus, ca „un moment la plural”, cum l-am numit și cu alte ocazii, al actului de predare/ învățare, atât la nivelul profesorilor, cât și la cel al studenților. Ceea ce, în practica didactică, înseamnă, pe de o parte, activitate de predare în co-prezență (profesor italian cu competență în română ca L2 și lector român cu competență în italiană ca L2) și interacțiune între experiența de predare a limbii române ca limbă străină și cea a traducerii ca teorie, dar și ca practică profesională, iar la nivelul compoziției grupului de studenți, un grup mixt de studenți L1 și LS/ L2, tot în co-prezență, pe de altă parte. Experimentul didactic a început în anul academic 2013–2014 și a avut un răspuns pozitiv, atât din partea studenților, cât și din partea noastră, a profesorilor implicați, considerându-l extrem de profitabil și cu un feedback încurajator, ceea ce ne-a determinat să îl continuăm și în următorii ani și să îl diversificăm atât structural, cât și compozițional. În linii mari, este vorba despre niște laboratoare de traducere dezvoltate la „patru mâini”, într-un grup lingvistic mixt de studenți (în principal, studenți italieni și români, aceștia din urmă reprezentând a doua generație de vorbitori de limba română ca limbă maternă/ limbă etnică/ limbă moștenită, stabiliți în Italia), care sunt organizate pe baza: (1.) nivelurilor de competență (din perspectiva studentului), ceea ce determină alegerea materialului de tradus și a direcției de traducere, (2.) tipologiei noțiunilor prevăzute în programa didactică (din perspectiva profesorului), legate strâns de numărul orelor de curs și de lectorat, de materia structurată din punctul de vedere al noțiunilor teoretice gramaticale aferente nivelurilor de competență specifice și (3.) materializării și alinierii concrete a celor două perspective. În ceea ce privește organizarea propriu-zisă a acestor laboratoare, pentru fiecare an în parte, ea urmează un „pattern” ce constă în parcurgerea următoarelor faze: lectura și comentariul în limba originală a textului, cu explicațiile necesare de natură lexicală și/ sau gramaticală, dar și de natură referențial-culturală (gapurile culturale, realia ș.a.m.d.); traducerea propriu-zisă a textului, desfășurată de către fiecare participant la laborator în parte, acasă, în mod individual și cu mijloacele specifice necesare; verificarea și discutarea traducerilor individuale, activitate desfășurată frontal, prin implicarea tuturor subiecților participanți și în care profesorii desfășoară o activitate de consiliere la nivel lingvistic și

cultural; elaborarea unei forme finale a traducerii, o formă comună, rezultată pe baza aportului individual al fiecăruia, sarcină ce revine, de fiecare dată și pentru fiecare text în parte, câte unui student, în mod alternat; ultima fază constă în alcătuirea unui portofoliu de traduceri care, la sfârșitul fiecărui an universitar, este încărcat pe platforma e-learning a universității și rămâne accesibil și disponibil spre consultare tuturor studenților. Referitor la compoziția mixtă a grupului de studenți se cuvin a fi făcute două precizări extrem de importante și anume: în primul rând, este vorba despre diferențierea dintre *limba maternă* și *limba etnică*⁴ – treptat, limba română ca limbă maternă a comunității românești devine tot mai mult o limbă etnică, în sensul dat de Balboni⁵, sau o limbă moștenită, „heritage language”, în versiunea anglofonă – limba română vorbită de copiii emigranților români devine pentru aceștia o limbă folosită doar în cercurile de prieteni, în familie, dar și în acest caz, cu o influență importantă a interferențelor din partea limbii italiene, și, în orice caz, nu într-o formă instituționalizată, dat fiind faptul că limba de școlarizare pentru ei, de la o vârstă destul de fragedă deja, nu mai este limba română, ci este limba italiană; în al doilea rând, diferențierea între *limbă secundară* L2 (sau limba a doua) și *limbă străină* LS – încă o diferență fundamentală în cazul nostru, atât datorită structurii grupului de studenți, cât și datorită contextului de predare, în care limba română este predată/ învățată în afara mediului lingvistic și cultural propriu: în primul caz, cel al limbii secundare, vorbim despre o prezență concretă și imediată a contextului cultural, a realității cotidiene, limba se învață în mediul ei lingvistic; ceea ce nu este și cazul limbii străine care se învață în afara mediului ei, într-un context virtual, artificial, pe care profesorul este nevoit să îl creeze și/ sau să îl re-creeze pe parcursul întregului act didactic. Din acest punct de vedere, evident, limba română predată în străinătate este o limbă străină LS. Dacă în cazul *limbii secundare* învățarea este imediată, legată și de conceptul de necesitate, în cazul *limbii străine*, învățarea devine mediată, trebuie să fie puternic motivată, cufundată în această realitate virtuală, în care aspectele culturale, sub diversele lor forme, trebuie să fie, în permanență, create.

---

⁴ Raportul limbă maternă – limbă etnică a făcut obiectul mai multor cercetări și studii recente ale noastre. Amintesc aici: Nicoleta Neșu (2020a, 2020b) sau Nicoleta Neșu (2021b).

⁵ Această departajare este inițial făcută de Balboni și este reluată apoi de Balboni și colaboratorii săi și în alte lucrări ulterioare: Paulo E. Balboni (1999), Balboni (2015), Paulo E. Balboni, Fabio Caon (2015).

Rolul traducerii în actul de predare a limbii române ca limbă străină a fost una dintre constantele cercetărilor noastre de până acum⁶. Am considerat traducerea ca fiind un al cincilea „skill”, cu valoare adăugată, ce se alătură celorlalte patru considerate „clasice”, „tradiționale” sau „canonice” („reading”, „writing”, „speaking”, „listening”). Plecând de la înțelegerea traducerii, în linia lingvisticii integrale, ca fiind o problemă de lingvistică a textului, formă specială a vorbirii sau, cum o numește Coșeriu (1977: 215), „una hablar por medio de otra lengua y con un contenido ya dado” sau, altfel spus, o vorbire la puterea a doua, prin care se exprimă un designat comun prin semnificatele a două sau mai multe limbi diferite, dar în urma căreia se urmărește obținerea aceluiași efect de sens, în cadrul acestor laboratoare utilizăm traducerea ca metodă-pivot, ca exercițiu cultural complex, cu ample valențe de natură semiotică, o practică a învățării și a verificării competențelor lingvistice și comunicative cu ajutorul textelor autentice, reale și care joacă un dublu rol: *un rol cultural*, expresie a interculturalității, pe modelul binomului limbă-cultură (o excelentă modalitate de umplere a gapurilor culturale prin alegerea textelor din varii domenii ale vieții socio-culturale românești, inclusiv texte aparținând genului literar, pentru studenții avansați) și un *rol gramatical*, de competență expresivă majoră, care se bazează și antrenează în același timp, gradual, toate celelalte patru tipuri de competențe/ „skills”, după cum afirmam și mai sus: „reading”, „listening”, „writing”, „speaking”. Utilizarea ei permite atât recunoașterea diferitelor structuri gramaticale în textul din limba străină, cât și punerea în evidență a capacității studentului străin de a crea, la rândul său, astfel de structuri în traducerea pe care o face în respectiva limbă străină, dinspre limba maternă. De asemenea, traducerea este și un mijloc de punere în evidență tocmai a aspectelor similare și/ sau a diferențelor dintre cele două limbi, într-o abordare teoretică de tip contrastiv, abordare pe care o utilizăm, în mod frecvent, și la orele teoretice și practice de lectorat.

Traducerea trebuie să aibă, cum afirmam mai sus, în concepția lingvisticii integrale coșeriene, ca finalitate ultimă, reproducerea unei designații și a unui sens prin intermediul utilizării semnificatelor unei alte limbi decât cea originală a textului. Evident, în cazul laboratoarelor noastre, este vorba despre alternarea celor două limbi, italiana și româna, în ipostazele lor interșanjabile de limbă maternă/ etnică și limbă străină/

---

⁶ Despre rolul și importanța pe care le acordăm traducerii în demersul didactic, trimitem la studiile noastre: Nicoleta Neșu 2012; 2015a; 2015b; 2017; 2018; 2020c; 2021a.

secundară. Am identificat, pe parcursul experienței noastre practice, trei situații principale în care prezența alternativă a profesorilor și a studenților de limbi materne diferite (fie română, fie italiană, în funcție de direcția de traducere) s-a dovedit a fi esențială, deci, cu alte cuvinte, structura mixtă a grupului, de un real avantaj. Voi încerca să le pun în evidență în cele ce urmează.

1. Având în vedere că traducerea este, în viziune integralistă, un proces, un proces de creare a unui text ca re-constituire a unui alt text, cu scopul de a „reproduce” aceeași designație și același sens utilizând semnificatele unei alte limbi (Coseriu 1977), trebuie să analizăm exact situația acestor semnificate. Din punct de vedere lingvistic, semnificatele din limba țintă trebuie înțelese și apoi alese, selectate, în limba țintă, în contextul general al cunoașterii expresive (Coseriu 1994), ceea ce înseamnă în funcție de tipurile de conținut specifice structurării idiomatice, cu cele cinci tipuri de semnificat (lexical, categorial, instrumental, structural, ontic) și la toate nivelurile sale de structurare gramaticală, apoi în relația lor funcțională cu structurarea expresiei și, nu în ultimul rând, înscrise în ansamblul general, lărgit, al culturii limbii respective. Ceea ce înseamnă că procesul traducerii va urma două etape (Coseriu 1977: 222): una de tip *semasiologic*, de „întrebare/ întrebări” despre înțelesul denumirilor, în care traducătorul, profesorul și/ sau studentul, în cazul nostru, se va găsi în situația unui vorbitor al limbii sursă care receptează, înțelege și interpretează un text și una de tip *onomasiologic*, de „numire/denumire/ re-denumire”, în care profesorul și/ sau studentul traducător se suprapune cu un vorbitor al limbii țintă, care trebuie să aibă capacitatea expresivă de a produce un text în această limbă, pe baza conținutului de sens furnizat de textul sursă. Desigur, în ceea ce privește strict experimentul laboratoarelor noastre, rolul profesorului de limbă maternă, în acest caz, al lectorului de limba română, se găsește în etapa semasiologică, când este vorba despre traducerile din limba română în limba italiană și în etapa onomasiologică, când este vorba despre așa-numitele retroversiuni, plecând de la limba italiană spre limba română. Grupul mixt de studenți va avea și el avantajul că, de fiecare dată și în cadrul fiecărei etape, și rolul studenților va trece de la o etapă la alta, de la un rol la altul, sub forma unei continue translații și vor întruchipa, ca într-un joc, rolul principal într-una dintre cele două etape, aceste roluri fiind, apoi, interșanjabile – este evident că, în funcție de limba textului de pornire, și studentul de limbă maternă, la fel ca profesorul de limbă maternă, se va găsi în poziție principală în etapa semasiologică, în care sunt implicate semnificatele limbii textului

original, și în care el va putea acționa și ca un descriptor sau localizator al contextului cultural referențial al textului, desfășurând o funcție de localizare; în timp ce studentul/ profesorul străin va juca rolul principal în etapa onomasiologică, el fiind vorbitor nativ al limbii țintă, etapă în care acesta va trebui să identifice și să selecționeze semnificatele cele mai potrivite pentru a reda aceeași designație și pentru a construi același efect de sens, sau cel puțin un sens similar, cu cel al textului original. Este de la sine înțeles că schimbarea direcției de traducere aduce cu sine și schimbarea acestor roluri (în acest sens le-am și considerat interschimbabile).

2. Un al doilea moment al traducerii în care devine relevantă importanța prezenței vorbitorului de limbă maternă și a structurii mixte a grupului de studenți, în special prezența celor de limbă maternă ce coincide cu limba textului sursă, este reprezentat de așa-numitele „situații de conflict” între designație și sens (în textul sursă). Este vorba, în principal, de situațiile care presupun traducerea expresiilor idiomatice, a modurilor particulare de vorbire, a proverbelor etc., situații în care limba nu mai funcționează ca un „simplu” sistem de designare, ci capătă valori simbolice distincte, în funcție (și) de diferite comunități idiomatice, sau de diferite uzuri sau uzanțe lingvistice particulare. Este cazul prin excelență al textelor literare, dar nu numai, pot fi întâlnite chiar și în vorbirea cotidiană, în care limba nu reprezintă un simplu instrument, funcția ei nu este redusă la cea pur designațională, ci este una de natură simbolică, conotativă. Aici, teoria traducerii vede două posibile opțiuni ale traducătorului: fie redarea sensului prin modificarea designației, fie păstrarea designației neschimbate. Cu precizarea necesară că aceasta din urmă nu înseamnă, însă, nicidecum alterarea sau schimbarea sensului, ci obținerea lui pe căi diferite, construirea lui prin mijloace diferite față de cele ale textului sursă (note ale traducătorului, comentarii, explicații, intervenții în text). Este ceea ce și Antoine Berman numește prin conceptul de traducere etnocentrică, specific culturilor occidentale, prin care totul vine îndreptat înspre propria cultură, cea a traducătorului și, implicit, a publicului cărui i se adresează traducerea, spre valorile și parametrii acesteia, în timp ce tot ceea ce este din afara ei reprezintă „străinul/ străinătatea” din noi, de multe ori, cu conotații negative, chiar⁷. Rolul activ al vorbitorului nativ este, cred, mai mult decât evident și în acest caz.

---

⁷ A se vedea, de exemplu, Antoine Berman 1984 sau 1999.

3. Al treilea moment al procesului de traducere pe care l-am identificat ca beneficiar al prezenței unui vorbitor nativ este legat de „traducerea” realităților extralingvistice pe care textul le presupune, uneori fără a le descrie, fără a fi prezente, în mod explicit în text, alteori indicate sau chiar descrise – este vorba despre relația implicită pe care textul o are cu fundalul cunoașterii elocutionale, cu planul universal al vorbirii, despre trimiterile referențiale la diferite contexte sau serii de contexte culturale (cadre), despre fenomene ale intertextualității (în care, uneori, textele la care se trimite pot avea o circulație strict idiomatică, circumscrisă lingvistic etc.). Aici rolul prezenței unui vorbitor nativ al limbii textului sursă este esențial atât în recunoașterea acestor fragmente de text, cât și în procesul dezambiguizării și în cel al umplerii potențialelor goluri, așa numitele gapuri culturale amintite deja pe parcursul acestei intervenții. Aceasta cu atât mai mult cu cât traducerea, așa cum o înțelegem și o abordăm din perspectiva lingvisticii integrale, este o vorbire la puterea a doua, adică o vorbire care nu trebuie să își creeze un conținut propriu, al său, ci acesta îi este deja dat prin textul sursă. Cu alte cuvinte, obiectul traducerii este, din această perspectivă teoretică, un conținut textual în toate detaliile articulării sale, iar traducerea și traducătorul, la rândul lor, trebuie să urmeze aceleași procedee și aceleași strategii ale creației de sens care se găsesc în construcția textului sursă. Rezultatul traducerii, ca urmare, ar trebui să fie un text care să orienteze creația de sens pe același tip de coordonate principale pe care este construit sensul textului sursă. Și acest lucru are loc în urma unui proces de *echivalare* a designației, care însă, subliniază Coșeriu, nu trebuie să fie confundat cu transpoziția, înțeleasă ca stabilire de corespondențe la nivelul designației (Coseriu 1977: 234–235). Acest proces de echivalare a designației, înțeles ca fiind o „traducere” sau o localizare a realităților extralingvistice, cum spuneam mai sus, implică o serie destul de amplă de procedee, serie ce se poate întinde de la creația de noi expresii și/ sau noi semnificate, la revalorificarea și/ sau resemantizarea unora deja existente în uz, până la explicații, parafrazări, introducerea de scurte comentarii direct în text sau, în funcție de alegerea traducătorului și de politica diverselor case de editură, la crearea unor note de traducător. Pentru toate acestea, prezența unui vorbitor nativ este, de multe ori, clarificatoare, cu atât mai mult cu cât ceea ce se traduce, în realitate, este doar ceea ce este enunțat direct prin text, ceea ce este construit în virtutea funcției semiotice, cum afirmă Coșeriu (1977: 234). Realitățile extralingvistice vor fi doar indicate sau descrise în text, devenind extrem de importante în corecta lor înțelegere și apoi „traducere” în limba țintă, relațiile implicite cu fundalul cunoașterii elocutionale,

relațiile cu contextele, relațiile cu alte texte cunoscute în interiorul comunității lingvistice de origine a textului, inter- și paratextualitatea etc.

Concluzionăm reafirmând faptul că practica traducerii în cadrul acestui tip de laboratoare lingvistice reprezintă, în opinia noastră, un exercițiu gramatical complex, cu valori culturale, practică ce propune, pornind de la un „pretext” lingvistic, o confruntare – dezbatere ce depășește granițele lingvistice și se poate dezvolta, astfel, într-o confruntare culturală. Discuțiile preliminare traducerii propriu-zise, explicitarea termenilor la nivel lexical, dar și a contextelor generatoare, alegerea semnificatelor în limba țintă, umplerea gapurilor culturale și descifrarea contextelor referențiale etc. ajută la crearea contextului extralingvistic necesar înțelegerii textului, în complexitatea sa. De asemenea, faptul că studenții de limba maternă română se găsesc, în realitate, în posesia a două limbi, în paralel, joacă un important rol în sublinierea aspectelor contrastive, atât la nivel gramatical, cât și la nivelul organizării textual-discursive propriu-zise, dând posibilitatea, în același timp, analizării și a verificării reciproce a greșelilor de limbă în cele două limbi puse față în față în momentul actului traducerii, prin schimbul de roluri între studenți. Acest lucru permite, totodată, și depistarea și, ulterior, analizarea fenomenelor de interferență lingvistică ce survin în vorbirea limbii române în Italia în urma contactului permanent și instituționalizat cu limba italiană.

BIBLIOGRAFIE

Balboni, Paolo (2015), *Le sfide di Babele. Insegnare le lingue nelle società complesse*. Ediția a patra integral revăzută, adăugită și adusă la zi, Torino, Utet Università.

Balboni, Paolo (1999), *Parole comuni, culture diverse. Guida alla comunicazione interculturale*, Venezia, Marsilio.

Balboni, Paolo, Fabio Caon (2015), *La comunicazione interculturale*, Venezia, Marsilio.

Berman, Antoine (1999), *La Traduction et la lettre ou l'Auberge du lointain*, Editions du Seuil.

Berman, Antoine (1984), *L'épreuve de l'étranger*, Editions Gallimard.

Coseriu, Eugenio (2007), *L'uomo e il suo linguaggio*, în Eugenio Coseriu, *Il linguaggio e l'uomo attuale. Saggi di filosofia del linguaggio*. Ediție îngrijită de Cristian Bota și Massimo Schiavi, Verona, Centro Studi Campostrini, p. 51–71.

Coseriu, Eugenio (1997), *Linguistica del testo. Introduzione a una ermeneutica del senso*. Ediție italiană îngrijită de Donatella di Cesare, Roma, Carocci editore.

Coseriu, Eugenio (1994), *Principii de sintaxă funcțională*. Traducere de Emma Tămâianu, în „Dacoromania”, serie nouă, I, nr. 1–2, p. 29–68.

Coseriu, Eugenio (1977), *Lo erróneo y lo acerdado en la teoría de la traducción*, în Eugenio Coseriu, *El hombre y su lenguaje. Estudios de teoría y metodología lingüística*, Madrid, Gredos, p. 214–239.

Neșu, Nicoleta (2021a), *Il ruolo del docente madrelingua nella traduzione didattica*, în Marita Kaiser, Federico Masini, Agnieszka Stryjecka (eds.), *Competenza comunicativa: insegnare e valutare. L'università tra scuola e mondo del lavoro*, Atti, Roma, Sapienza Università Editrice, p. 271–281.

Neșu, Nicoleta (2021b), *Note de predare a limbii române ca limbă maternă/etică în străinătate*, în Florentina Sâmihăian, Mădălina Spătaru-Prlea (eds.), *Limba și literatura română – perspective didactice*, București, Editura Universității din București, p. 91–99.

Neșu, Nicoleta (2020a), *Mutații în comportamentul lingvistic al emigranților și raportul limbă maternă/ limbă etnică*, în „Studii și Cercetări de Lingvistică”, nr. 2, p. 243–253.

Neșu, Nicoleta (2020b), *Aspecte ale predării limbii române ca limbă străină și limbă etnică în străinătate*, în I. Jieanu, L. Netedu, P. Nanu (eds.), *Predarea, receptarea și evaluarea limbii române ca limbă străină. Actualitate și perspectivă*, Turku, Universitatea din Turku, p. 11–19.

Neșu, Nicoleta (2020c), *Rolul laboratorului de traducere în grupurile lingvistice mixte de studenți – analiză de caz*, în „Romanian Studies Today”, III–IV, București, Editura Universității din București, p. 61–69.

Neșu, Nicoleta (2018), *Aspecte de natură semiotică ale traducerii ca metodă-pivot în actul didactic de predare a limbii române ca limbă străină*, în Elena Platon, Lavinia Vasii, Antonela Arieșan (eds.), *Discurs polifonic în RLS*, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, p. 328–336.

Neșu, Nicoleta (2017), *Traducere și traduceri – două momente ale actului didactic în medierea lingvistico-culturală*, în „Romanian Studies Today”, nr. 1, București, Editura Universității din București, p. 25–31.

Neșu, Nicoleta (2015a), *On Translation in the Didactic Act of Teaching Romanian as a Foreign Language*, în „Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Philologia”, nr. 4, p. 113–123.

Neșu, Nicoleta (2015b), *Comunicare și traducere – aspecte ale actului didactic de predare a limbii române ca limbă străină*, în „Columna –

Finnish & Romanian Culture”, Turku, University of Turku, nr. 21, p. 133–141.

Neșu, Nicoleta (2012), *Aspecte ale traducerii ca mediere lingvistico-culturală în predarea limbii române ca limbă străină*, în Elena Platon, Antonela Ariesan (eds.), *Noi perspective în abordarea limbii române ca limbă străină/ca limbă non maternă*, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, p. 63 – 69.

Tarantino, Angela, Neșu, Nicoleta (2016), *Predare și învățare la plural. Un exemplu de predare a limbii române ca limbă străină (L2)*, în *România Orientale XXIX*, Roma, Bagato Libri ed., p. 277–287.

**SOME OBSERVATIONS REGARDING THE ROLE OF THE
NATIVE SPEAKER TEACHER IN PEDAGOGICAL TRANSLATION
USED IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING**

(Abstract)

Starting from the experience of the use of translation as an essential teaching tool in teaching a foreign language, both as a method for transferring grammatical notions in the proper sense, and as a method for transferring cultural notions in a broader sense, our study intends to present an experience of teaching Romanian L2, as part of the translation modules from Romanian to Italian and from Italian to Romanian, organized for classes of students of Italian and Romanian mother tongue, held in co-presence by two teachers, mother tongue Italian and Romanian. The focus of our approach will be on the role played by the mother tongue teacher in this process, especially starting from the premises offered by the philosophy of language. After a brief presentation of the main technical coordinates, we will focus on situations in which one can take advantage of the experience and knowledge of a native speaker in the act of translation; at the same time, translation will also be considered from the point of view of text theory, that is, translation will be treated as a linguistic process belonging to the individual level of language: within this process what is translated is the meaning of a text and not the idiomatic meanings of a historical language. Translation will therefore be considered a creative act, a cultural activity, even in its role as a didactic tool.

Key words: translation, native speaker, mother tongue, linguistic tools, text/ discourse.